

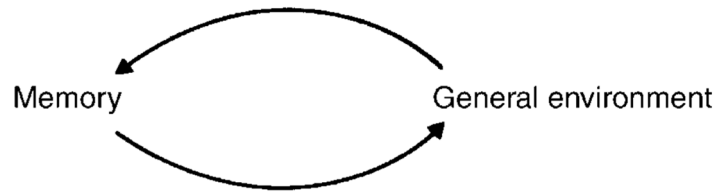
DOI: 10.18427/iri-2016-0045

A zaj mint hipertárgy

Horváth Márk, Lovász Ádám
Absentology Műhely és ELTE BTK
purplemark@hotmail.com

Az elmúlt évtizedek során egyre nagyobb figyelem összpontosul olyan objektumokra, amelyeket az emberiség hozott létre. Ezek az objektumok az ember tevékenységéből keletkeztek, azonban mára oly mértékűvé váltak, hogy nagyságrendekkel meghaladják akár még az emberi ész felfogóképességét is. Már csak azért is vannak túl az elgondolhatóságon, mert némelyik ilyen melléktermék annyira jelentős hatásokkal bír, hogy akár minden gondolkodásnak, a gondolkodás lehetőségének is véget vethet. Timothy Morton fogalmával élve: valóságos *hipertárgyakká* váltak az emberi tevékenység externális „melléktermékei”, olyan melléktermékek, mint a globális felmelegedés vagy a radioaktív sugárzás (Morton, 2013). A hipertárgyaknak több tulajdonságát figyelhetjük meg: „*hiperek*” abban az értelemben, hogy rendkívül módon felülmúlják azokat a létezőket, amelyekkel kapcsolatba kerülnek. *Ragadósak*, mivel hozzáragadnak azokhoz a lényekhez, amelyekkel kontaktusba kerülnek (ennek legnyilvánvalóbb példája az olajszenyezés). *Non-lokálisak*, mivel helyi megnyilvánulásaiokon keresztül nem ragadhatóak meg (a felmelegedés globális jelenség). Alapvetően másmilyen nagyságrendet képviselnek, mint az ember által megszokott nagyságok, mértékek. Többnyire *láthatatlanok*, csupán tudományos műszerekkel kimutathatóak (radioaktivitás). Továbbá hatásaik *interobjektívek*, vagyis csupán az általuk érintett tárgyak kölcsönhatásaiból vehetjük észre, hogy hipertárgyakkal van dolgunk. Ennek elméleti alátámasztására először is röviden kitérünk Karl Marx *holtmunka*-elméletére, majd egy olyan alternatív társadalomtudományi paradigma körvonalait, amely a hipertárgyakkal mint az emberrel egyenrangú, sőt, az embernél fontosabb társadalmi cselekvőkkel számol. A társadalomtudománynak szakítania kell az elavult antropocentrikus paradigmákkal, és azokat fel kell váltani egy objektum-orientált megközelítésmóddal.

A társadalmi ágencia és annak reverzibilitása régóta foglalkoztatja a társadalomelméletet és a tudományelméletet. Mint David Bohm kvantumfizikus kiemeli, a gondolat („*thought*”) és a nem-gondolat („*non-thought*”) közti különbségtétel tarthatatlan, hiszen egyfelől a gondolat egy valódi, materiálisan megalapozott tevékenység, amely a mozgás teljességének részét alkotja, azonban a mozgás világának teljessége, az anyagi világ mint olyan, szintén nagyrészt a memóriában megjelenő gondolat eredménye (Bohm, 2001 [1980]:74). Végző soron, szól Bohm tézise, a gondolat és nem-gondolat azonosak. (T=NT) Az univerzum a kvantumfizika világképe szerint áramlásokból áll. Nincsenek pontosan definiálható részecskék, mivel a részecskék közti határvonalakat képtelenek vagyunk meghatározni amiatt, hogy a kategorizálás és mérés aktusa változásokat eredményez az empirikus valóságban. Az alábbi ábrával szemlélteti az ágencia reverzibilis jellegét (Bohm, 2001 [1980]:75).

Észre kell vennünk, hogy a fenntarthatatlanság, a normátlanság, a felbomlás, a meghatározatlanság és a határvonalak hiánya az új normalitás. Ennek oka Timothy Morton szerint az, hogy a hipertárgyak korszakába léptünk, egy olyan korszakba, amelyet röviden az „aszimmetria korszakaként” jellemez (Morton, 2013:10). Azonban mielőtt kitérnénk Morton fogalmának kifejtésére, bővebben szemügyre kell vennünk a fenti ábrán található kölcsönhatást, különösen a társadalomtudományok tükrében.

A társadalomelméletben nem újdonság az embertől elidegenedett termékek, tárgyak és az ember közötti kölcsönhatás. Kikerülhetetlen tényező e vonatkozásban Karl Marx *holtmunka* fogalma. Mielőtt kifejténénk e fogalom lényegét, elemeznénk egy fényképet, amely, álláspontunk szerint, kiválóan jelképezi ezen fogalom lényegét. A *Manufactured Landscapes* című dokumentumfilmben több jelenet mutatja be az emberi munka által előállított tárgyaknak való alárendeltségünk és kiszolgáltatottságunk kétségbeejtő állapotát. Az említett jelenet egy kínai ruhavasaló üzemben készült, amely állítólag a világ legnagyobb ilyen jellegű üzeme. A vasaló látszólag jelentéktelen, banális, mindennapi használati tárgy, amely alárendelődik a felhasználó akaratának. Csakhogy az azt előállító munkás esetében ez éppen fordítva van: az értéket létrehozó esetében a tárgy akaratának rendelődik alá a munkás személye. A képen az emberek fölött mesterséges égboltként elterülő szállítószalagról függő késztermékek, a már legyártott vagy félkész vasalók mechanikus reprodukciója látható. A tér is a tárgyaknak rendelődik alá, azok által van kitöltve, míg az emberek ragasztóként működnek közre a tárgyak interakciójában. Dobozok közé nyomorítva, mint táblázatban szereplő felcserélhető változók, úgy sietnek a gyár, illetve a szalagsor sárga színébe öltözött egyenruhás munkások. Ezek a dobozok betöltik a „jelenet” előterét, és a kamerához való közelségük révén nagyobbak tűnnek, mint az emberek.¹

A képen szereplő szállítószalag, valamint a szállítószalag által vontatott tárgyak a *holtmunka* kifejeződései. A *holtmunkáról* A *tőke* első kötetében Marx a következőképpen értekezik:

„A tőke elhalt munka, amely vámpír módjára csak azáltal elevenedik meg, hogy eleven munkát szív fel, és annál inkább él, minél többet szív fel. Az az idő, amely alatt a munkás dolgozik, az az idő, amely alatt a tőkés az általa vásárolt munkaerőt elfogyasztja.” (Marx, 1965 [1867]:254-255)

Ezen híres részletben Marx a tőkével azonosítja a holtmunkát. A tőke a munkásoktól elidegenített érték eredménye, amely tőlük független tényezőként, a holtmunka alakjában testesül meg. A munkás, míg azt gondolja, és szándéka szerint valóban „önmagáért” dolgozik, valójában a tőkeként képződő holtmunkát gyarapítja, amely „vámpír módjára” rátelepszik

¹ Képkocka, *Manufactured Landscapes*, © Edward Burtynsky

a termelőkre. Vitalista szóhasználattal él a szerző e ponton, és hangsúlyozza a „halott” és „élő” munka közti különbséget. A holtmunka az élőmunkának mintegy tükörképe. Nincsen vámpír élő, vitális energiával rendelkező munkás híján. Viszont a marxista diskurzus egyik legfontosabb világnézeti tézise az, hogy fordított esetben igenis beszélhetünk élőmunkáról, hiszen voltak a történelemnek olyan korszakai, amikor nem uralkodott az árutermelők fölött a tőke. Ilyen korszak volt a középkori manufaktúrák időszaka, amikor a kortárs osztályviszonyok és a technika akkori szintje együttesen nem tették lehetővé Marx véleményében a jelentősebb tőkeképződési folyamatokat:

„A manufaktúrában és a kézművességben a szerszám szolgál a munkásnak, a gyárban ő szolgál a gépnek. Ott tőle indul ki a tőkeeszköz mozgása, itt neki kell követnie annak mozgását. A manufaktúrában a munkások egy eleven mechanizmus tagjai. A gyárban egy holt mechanizmus létezik függetlenül tőlük, és ebbe a mechanizmusba eleven függelékeként kebelezik be őket.” (Marx, 1965 [1867]:464-465)

Az automatává váló munkaeszköz a munkást alárendeli a tőke uralmának, és Marx kifejezésével élve „kiszipolyozza” (Marx, 1965 [1867]:465). Mint a fent szemügyre vett filmbeli jelenetben, az emberek a gyár keretein belül a gépek és tárgyak halott rendszerének élő függelékei. A mi élő húsunk, a kapitalista társadalom keretein belül, a sápatag, élettelen vámpír tartozéka (Henry, 2015 [2002]). Kétségtelen tény, hogy a holtmunka fontos fogalma a társadalomtudományoknak. Azonban, mint látni fogjuk, az elmúlt évtizedek ökológiai változásai, amelyek nem hagyhatják érintetlenül a kortárs társadalomtudományokat sem, a holtmunka fogalmánál tágabb kategóriát kell alkalmaznunk e ponton. A holtmunka kiindulópontként szolgálhat az olyan jelenségek elemzésében, mint a zajszennyezés, azonban messze nem elegendő.

A hipertárgy, mint látni fogjuk, több mint pusztán társadalmi termék. Míg a vasalónak nincsen értelme az emberi társadalom keretein kívül, amint a pénztökének sincs, addig a nukleáris sugárzás tőlünk függetlenül is bír társadalomformáló erővel, még ha emberi munka eredményeképpen került is felszínre a dúsított urán. Ha megegyezik a társadalom akaratával, ha nem, a nukleáris sugárzás több, mint pusztán holtmunka: a nukleáris sugárzás, még ha az emberi munka révén keletkező hulladék munka eredménye is, alapvetően természettudományi tény. Marx diskurzusa a munka központúságából és antropocentrizmusából adódóan, noha tökéletesen alkalmas a man-made (emberi munka által létrehozott) mesterséges tárgyi rendszerek kutatására, kudarcot vall a hipertárgyakkal való gondolkodásbeli és fogalmi szembesülés feladatában. Mint Timothy Morton írja: *„A hipertárgyak ragadoossága kísért bennünket. Társadalmi, pszichés és ökológiai tereink fölé emelkedik.”* (Morton, 2013:125)

A dolog adva van, és kínálgatja magát a figyelmünk számára. Amikor meglátjuk a dolgot, olyan, mintha koponyánkat átszelné a belőle előbukkanó hullámvész. Fejünket szinte szétfeszíti a feszültség. Fejzetőnkre állít a dolog, kirázza belőlünk a reszketésből eredő önfelédet nevetést. Már csak nevetni tudunk, amint közelít felénk a dolog. Mint Morton kiemeli, a gőzgép feltalálása óta a világ véget ért. A világ vége az apokalipszis: már megtörtént esemény, a múlt árnyéka, amely bennünket is potenciálisan árnyékká változtathat (Morton, 2013:30). Saját cselekvéseinkkel idézzük elő a dolog felénk való

közeledését, azonban ezen infernális kínálkozás elöl a saját vágyaink sem engednek bennünket menekülni. Az ipari civilizáció következtében növekvő széndioxid-koncentráció folytán tropikalizálódó nyarak a hipertárgy lokális megnyilvánulásaként értelmezhetőek.

A fenntarthatóság lehetetlenné válik annak következtében, hogy az örök adományozóként felfogott Nap is az ember ellen fordul az ózonréteg elvékonyodása következtében. Morton megjegyzi, hogy amint a fenntarthatóságról szóló prédikációkat hall, a napolajért nyúl (Morton, 2013:86). Már nem eszmék vagy felfogásmódok adottak, hanem a tárgyak összjátéka az, ami számára mi vagyunk adottak. Nincsenek többé adatok, amelyeket kiszedhetnénk a hipertárgyak interakciójából, mivel egy olyan interakcióval van dolgunk, véli Morton, amelybe mi magunk is menthetetlenül beleragadtunk. Minél többet tudunk meg a hipertárgyakról, annál furcsábbak. Az antropocentrizmussal való végleges szakítás mellett érvel egy harmadik lehetséges társadalomtudományi paradigma, amelyet Timothy Morton fejt ki *Hyperobjects* című kötetében. Definíciója szerint:

„A hipertárgyak (...) 'hiperek' egyéb entitásokhoz képest, ha ember által létrehozottak, ha nem. A hipertárgyak számos tulajdonsággal rendelkeznek. Ragadósak, ami azt jelenti, hogy hozzáragadnak azokhoz a lényekhez, amelyekkel kapcsolatba kerülnek. Non-lokálisak, vagyis a hipertárgynak bármely helyi megnyilvánulásukon túlmutató léttel bírnak. Különböző valóságszinteken mutatkoznak, többek között olyan nagyságokban, amelyek meghaladják a megszokott emberi mértékeket.” (Morton, 2013:10)

Marx diskurzusával ellentétben, Morton nem állítja élesen szembe egymással az emberi munka eredményeképpen létrejövő hipertárgyakat, és a természetes hipertárgyakat. Természetes hipertárgyként kezelhetjük például az univerzum egészét, amelyet a kvantumfizika hologramm-jellegűként kezel (Morton, 2013:39). A hipertárgynak mint fogalomnak a megértéséhez gyümölcsöző lehet a konkrét példák számbavetése. Morton számos példával ékesíti művét, amelyek részletes elemzésébe nem bocsátkozhatunk. Elegendő a zajterhelés tekintetében szemügyre vennünk azt, amit a szerző ír a hipertárgyakról és a zónákról. Morton a következőképpen foglalja össze a hipertárgyak „zóna-kibocsátó” jellegét:

„A csernobil-i atomreaktor pincéjében található egy óriási »elefántláb«, amely kóriumból képződött, egy olyan összetett radioaktív anyag, amely különböző fémekből és üvegből keletkezett. Nem látható, kivéve, ha gyorsan meg akarunk halni. Az első kísérlet, amelynek során le próbálták fényképezni, meghiúsult, mivel a kamerát megsemmisítette a sugárzás, amelyet ez az objektum kibocsát. Végül egy tükör segítségével sikerült lefényképezni. A tárgyak zónákat bocsátanak ki magukból. Ahol éppen találok magam, ott már folyamatban van egy zóna, egy autonóm zóna, mint egy pár gondosan hangolt szinuszhullám, amely betölt egy házat interferencia-mintázatokkal...” (Morton, 2013:102).

Mint Morton írja, a hipertárgyak zónákat bocsátanak ki magukból. Ennek egyik legérdekesebb, és egyben legijesztőbb példája a csernobili reaktorban található „elefánt lába”. Ezen mesterséges geológiai képződmény kórium és

egyéb sugárzó anyagok egyvelegéből keletkezett lávafolyam maradványa, amely a túlhevült csernobili erőmű reaktorából folyt ki. A képződmény várhatóan több tízezer évig sugározhat.² Csernobilon belül is a legveszélyesebb övezetként van nyilvántartva az „elefánt lába”. Olyannyira sugárzott, hogy az első fényképezési kísérlet során összetörte a kamerát a belőle kiáramló sugárzás, azaz nincs olyan technikai eszköz, amellyel akár megközelíthető lenne ez a hipertárgy. A szétfolyt, deformált, puhának látszó megkövesedett massa a likvid modernitás szimbóluma, amint megolvasztja a modernitás bürokratikus vasketrecét (Bauman, 2000).

Kijelenthetjük, hogy Csernobil óta valósággal lejárt a vasketrecek szavatossági ideje. A börtönrácsokat is megolvasztja a posztmodernitás szétfolyó atomreaktora. Különösen érdekfeszítő, hogy míg az embernek sikerül egy mesterséges „elefánt lábat” világra hozni, addig a valóságos, nem sugárzó elefántok kihalófélben vannak. Korunk szinte játszik a veszéllyel, gombnyomásokon múlik milliók megbetegedése, halála, deformálódása, hiszen a sugárzás mint hipertárgy a húst sem kíméli. A hús megromlott állapota: a radioaktív sugárzás lenyomata. A rákos daganat az emancipálódott sugárzás útvonalát jelzi, amint penetrálja az organikus anyagot. A húsnak a radioaktivitás általi deformálódása részét képezi az interobjektivitás új rendszerének, amelyet a hipertárgy jelenléte tesz lehetővé.³

A hipertárgyat csupán „lenyomataiból” ismerhetjük fel. A radioaktív hullámsugárzás belevésődik az élőlények húsába. Láthatjuk tehát, hogy a hipertárgy adott esetben az általa érintett objektumokat deformálja, ily módon a hipertárgy az interobjektivitásból származó viszonyok révén mutatható ki. Az erős radioaktivitás egyfajta negatív sugárzás, amely a reprezentációt is meggátolja, tagadja, legyen az technikai vagy természetes. A természet és a hipertárgy találkozásával, és jellegzetesen morbid egybeolvadásával van dolgunk. Ez az egybeolvadás eltörli a mesterséges és a természetes közti határvonalat, hiszen a hipertárgy működésképtelenné teszi az úgynevezett mesterséges, illetve természetes vizualitás eszközeit. A hipertárgyak által befolyásolt zóna éppolyan mértékben nevezhető a morbiditás és rémület zónájának, mint a sugárzás vagy áramlás zónájának. Veszély, amely lenyomatot hagy maga után, jelezni kívánva jelenlétét. Tudatunktól függetlenül belénk hatol, átformál bennünket. Akárcsak egy sötét, rosszakaratú istenség. Morton véleményében fel kell tennünk a kérdést: a demokrácia vagy, ami azt illeti, a társadalom vajon csupán az emberi fajra korlátozódik? Morton a poszt-ökológiai gondolkodáshoz nélkülözhetetlennek tartja az „emberi jogok” fogalmának kibővítését a tárgyakra is, legalábbis azon tárgyakra, amelyek hipertárgyként vesznek részt a társadalom életében (Morton, 2013:89).

A hipertárgyak az esetek többségében láthatatlanok, a pusztá érzékeléssel nem foghatjuk fel valódi kiterjedtségüket, méretüket. Még ha láthatjuk is bizonyos következményeiket, azok valójában a pusztá kitüremkedései az amúgy nem érzékelhető jelenségnek, akár egy rovar szemén a tumor. Tudományos eszközök szükségeltetnek a fukusimai erőműből kiáramló

² <http://nautil.us/blog/chernobyls-hot-mess-the-elephants-foot-is-still-lethal>

³ <http://www.smithsonianmag.com/arts-culture/chernobyls-bugs-art-and-science-life-after-nuclear-fallout-180951231/>

radioaktivitás méréséhez, percepciójához. Láthatjuk a cunami által keltett hullámok nagyságát.⁴ Noha a térkép nem a sugárzást mint olyat mérte, hanem a cunami által keltett hullámok maximális magasságát, aligha lehetnek kétségei a józan szemlélőnek, hogy a fukusimai erőműből máig szivárgó radioaktivitás kiterjedtsége hasonló lehet, legalábbis mintázatát tekintve. Két hipertárgy találkozik és folyik bele egymásba: a cunami által keltett hullámmás és a radioaktivitás hullámmása egygyé válnak. Nem vagyunk képesek különválasztani a kettőt. A megjelent térképből a radioaktív sugárzás megjelenítésére vállalkozó, a hiányzó megjelenítést pótló mém lett. Az említett cunamitérkép kísérlet arra vonatkozóan, hogy potrét készíthessünk „Fukusimáról”. Baleset? Fukusimai sugárzás? Morton definíciója, mint emlékezetes, kiemeli a hipertárgyak *non-lokális* jellegét. Még a legfejlettebb technikai mérőeszközök sem képesek kimutatni azt, hogy a szennyezett hal, amelyet egy kaliforniai luxusétteremben fogyasztunk, éppen mely földrészről származó részecskék révén vált szennyezetté, romlottá, egészségkárosítóvá.⁵

A hipertárgy jelenlétét a hipertárgy által vetített árnyék teszi nyilvánvalóvá. Vagy mégsem? Mint a fentiekben olvasható, még egy tudományosan elfogadott méréseket bemutató térkép is vita tárgyát képezheti. Minél többet tudunk meg a hipertárgyakról, annál inkább elbizonytalanodunk. Szembesülnünk kell azon ténnyel, hogy minél többet tudunk meg egy tárgyról, annál makacsabban válik furcsává, érthetlenné, felfoghatatlanná (Morton, 2013:121). Azon paradox helyzetet teszi lehetővé a hipertárgyak mindent átható, erőszakos, ám többnyire rejtett jelenléte, hogy a megnövekedett tudás nemhogy csökkentené a bizonytalanságot, hanem egyenesen növeli azt. Az exponenciális aszimmetria korszakában minden növekszik fokozódó ütemben, így a különböző tudományterületek is gerjesztik a bizonytalanságot és átláthatatlanságot. Mint Ulrich Beck fogalmaz jólismert művében, amely pontosan e problematikát veszi szemügyre:

„A technikai lehetőségek [Zweckrationalität] bővülése magával hozza a következményeik beláthatatlanságának, átláthatatlanságának a bővülését is. (...) Azok a veszélyek, amelyeket a magasan fejlett nukleáris vagy vegyipari termelési erők hordoznak magukban, felszámolják azokat az alapokat és kategóriákat, amelyek segítségével gondolkodtunk és cselekedtünk eddig...” (Beck, 1992 [1986]:25)

Mint láthattuk a fukusimai cunamit ábrázoló térkép esetében, a hipertárgyak nem ismerik még a kontinensek közti határokat sem. Szó szerint határtalanok. A termelőerők bomláserőkként, centrifugális erőkké lényegültek át. szociológiai programja, amelyet Morton és a posztökológiai gondolkodás folytat, lényegében az antropocentrizmussal való szakítás programja. Nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy a környezetszennyezést csupán „balesetnek” vagy „externáliaként” kezeljük. Az új szociológiai paradigma számára a hipertárgyak mellett az emberi tényezőnek háttérbe kell szorulnia, még hozzá amiatt, mert a valóságban is ennek lehetünk tanúi. Fontos észrevennünk, hogy a „környezet” mint olyan, egy illúzió. Beck és Morton egyaránt arra hívják fel a figyelmünket, hogy a megszokott

⁴ <http://nctr.pmel.noaa.gov/honshu20110311/>

⁵ http://www.huffingtonpost.com/2013/02/22/radioactive-fish_n_2743899.html

valóságértelmezési kategóriák irrelevánssá váltak: „...a külső tér a képzeletünk szüleménye: mindig egy hipertárgy belsejében vagyunk.” (Morton, 2013:20)

David Bohm szerint ahhoz, hogy beszélhessünk jelzésről (signal) vagy akár annak lehetőségéről, világosan el kell határolnunk a vevőt és az adót. A kvantumelmélet lényegében azt mondja ki, hogy a világ egy oszthatatlan egésznek alkot, amelyet csak fenntartásokkal választhatunk szét egymástól különálló világtubusokra. (world-tube) Ezért a különálló utcákat a zaj tengereként vagyunk kötelesek felfogni, a hipertárgyak korában (Bohm, 2001 [1980]:135-136). Állandóan benne vagyunk a hipertárgyban. A hipertárgy jelenléte mellett csakis virraszthatunk, egyéb megoldásra nincsen, és nem is lehet módunk. Az elvadulás mindenkit megfoszt a nyugodt alvás lehetőségétől. Elvégre a nukleáris szennyezés miatt is ne lenne tekinthető elvadult energiának?

Muti Randolph brazil művész installációja lényegében ezen körülményre hívja fel a figyelmünket: a hipertárgy elől, amely felbomlasztja valóságunkat, sőt, felfogóképességünk működését lebénítja, megannyi tükrével.⁶ Nincsen kijárat, csupán virrasztás. Noha az oksági viszonyok tekintetében valamelyest vissza tudjuk vezetni a lakosok részéről történő zajongás okát szocializációs vagy társadalmi mobilitási tényezőkre, törvényszerű, hogy nem fogunk tudni mit kezdeni a kizárólag szociológiai módon kapott eredményeinkkel.

A hipertárgyak korszakának legfőbb jellemzője a bénaság. Nem lehetséges többé a globálissá vált hipertárgyakat kordában tartani lokális megoldásokkal. A posztmodern város egyre elvadultabb, amint egyre fokozódnak a decibelek. Vagy globálisan kezeljük a hipertárgyakat, vagy sehogyan. Morton meglehetősen erős megfogalmazásában, az ürülék érintetlenül hagyása is kívánatosabb megoldás az ürülék folyamatos kavargatásánál, noha az optimális megoldás, mint bárki, aki rendelkezik angol WC-vel, tudhatja, egészen eltérő mindkét alternatívától (Morton, 2013:81).⁷

A városi ember életét beárnyékolja a hipertárgy rejtett jelenléte. Olyan esetben, amikor egy vendéglátó intézmény látogatói zajonganak, és az intézmény el van látva csend-táblával, a magyar szabályozás értelmében a rendőrségnek kötelező kiküldenie járőröket a helyszínre a zajszennyezés felszámolására. Viszont a rendpártiság nem lehet tartós megoldás, amint ezt mindkét interjúalany világossá teszi. A hipertárgy azzal fenyeget bennünket, hogy valóságunkat valótlanná-változtatja.

„A valótlanság veszélye a valóság jele. Mint egy rémálom, amely hírt ad valamely valós pszichés intenzitásról, a hipertárgy árnyéka hírt ad a hipertárgy létéről.” (Morton, 2013:30)

Egy lehetséges megoldási javaslat a hipertárgyak esztetizálódása lehetne. Léteznek olyan jelenségek, amelyek hatására nem lehetünk másak, mint benuáltak és némák. Még a fent említett zenei minimalizmust is meghaladja JLIAT munkássága, aki többek között, talán a legfélelmetesebb zajból készített bárki által hallgatható mp3-fájlt: különböző nukleáris fegyverek tesztelését hallgathatjuk honlapján.⁸ A Bikini-szigeteken végzett nukleáris teszt véget vet öntudatunknak. Ezen apokaliptikus hangzavart hallgatván,

⁶ <http://www.billboard.com/files/stylus/1068709-coachella-creators-project-2-617-409.jpg>

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=rzXPYCY7jbs>

⁸ <http://www.jliat.com/bravo.mp3>

világossá válik számunkra, egy nukleáris robbanás elképzelt villanásának következtében, hogy a hipertárgy zaja mellett nem lehet maradásunk. Az emberi munka révén létrejött a zajnak egy olyan fokozata, amely teljességgel kitörölhet bennünket a létezésből. A nukleáris robbanás félelmetes moraja kiszakít bennünket megszokott gondolkodási sémáinkból, és szembesít bennünket azon körülménnyel, hogy még a gondolat lehetőségét is felszámolja a világ vége.

Irodalomjegyzék

- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. London: Polity Press.
- Beck, U. (1992 [1986]) *Risk Society. Towards a New Modernity*. London; New Delhi: Sage Publications.
- Bohm, D. (2001 [1980]). *Wholeness and the Implicate Order*. London; New York: Routledge.
- Henry, M. (2015 [2002]). *Incarnation. A Philosophy of Flesh*. St Evenston: Northwestern University Press.
- Marx Károly (1965 [1867]). *A tőke. A politikai gazdaságtan bírálata*. I. köt. Budapest: Helikon.
- Morton, T. (2013). *Hyperobjects. Ecology and Philosophy after the End of the World*. Minneapolis: University of Minnesota Press.